

LOM-hört 30

Årgång 16, mars 2009

Red: Henrick Blank m fl

I detta nummer:

1. Ordföranden har ordet (s. 1)
2. Årsmötet 2009 (s. 1)
3. Årsavgiften för 2009 och därefter (s. 1)
4. Välkommen till årets LOM-inventeringar (s. 1)
5. "I svenska lomvatten" (s. 3)
6. Färgringmärkta smålommar från Finland (s. 3)
7. Finländsk hemsida om lommar (s. 4)
8. Föredrag om lommar (s. 4)
9. Lommar och vindkraft (s. 5)
10. Efterlyses – ansvarig för LOM-arrangemang (s. 6)

Ordföranden har ordet

2008 blev det 15:e året sedan arbetet i Projekt LOM startade 1994, så det kan vara dags för en uppsummering och överblick vad vi tillsammans har åstadkommit. Totalt har över 400 personer medverkat med rapporter om häckande lommar under åtminstone ett år sedan starten, och just nu är det ungefär 180 personer som vi kan räkna in som medlemmar. Bland dessa finns en trogen kärntrupp på 40-50 personer som medverkat nästan varje år sedan starten.

I augusti lämnade vi in ett utkast till en rapport om hur vi bedömer läget och behovet av fortsatta insatser för de två lomarterna till Naturvårdsverket. Arbetet har vi kunnat genomföra med hjälp av ett ekonomiskt bidrag som Naturvårdsverket betalat ut till Sveriges Ornitologiska Förening. De viktigaste slutsatserna redovisas i sammanställningen av inventeringarna 2008. Vi bedömer att läget för storlommen just nu är ganska gynnsamt medan det ser mera bekymmersamt ut för smålommen, åtminstone i landets mellersta och södra delar. Vi ser också ett mera långsiktigt problem kopplat till exponering för kvicksilver – tyvärr en storskalig miljöfråga som kanske kommer lite i skymundan i klimatdebatten.

Lommarna är långlivade fåglar och ur det perspektivet är trots allt 15 år inte någon imponerande lång tidsperiod. Så samtidigt som jag vill tacka er alla som medverkat under ett eller flera år, vill jag uttrycka en förhoppning om fortsatt medverkan. Avstämningen av arbetet sedan starten 1994 visar att situationen för lommarna inte är helt bekymmersfri. För varje inventeringssäsong blir våra resultat viktigare. Ju längre tid man inventerat desto större blir vår kunskap om hur exempelvis häckningsframgång varierar mellan år. En kunskap som saknas för de allra flesta arter i Sverige. Kunskap om var våra lommar finns och hur det går för dem är kanske också viktigare än någonsin med tanke på alla de miljöförändringar som nu sker i Sverige och världen i en allt snabbare takt. Genom att följa lommarnas utveckling har vi goda förutsättningar att se hur de svarar på klimatförändringar, vindkraftsutbyggnad och kvicksilverutsläpp.

Nog om de stora världsproblemen, glöm inte att det ska vara ett sant nöje att inventera lom! Ha således en riktigt skön vår och sommar vid era lomvatten 2009! Tills dess, tag gärna del av upplevelser och kunskap i den nyutkomna boken "I svenska lomvatten".

Henrick Blank

Årsmötet 2009

Årets årsmöte äger rum på Backa Loge vid sjön Fegen (där landskapen Västergötland, Halland och Småland möts), lördagen den 4 april kl. 10, med sedvanliga och stadgeenliga förhandlingar. Vid årets årsmöte kommer två viktiga frågor att behandlas, dels en höjning av årsavgiften till 125 kr från 2010, dels en ändring så att alla styrelsemedlemmar utom ordföranden väljs växelvis för en 2-årsperiod (se separat kallelse). Syftet med detta är att försäkra sig om att hela styrelsen inte kan avgå på en och samma gång.

Vill Du delta vid årsmötet, meddela helst detta i förväg, och senast måndag 30 mars, till Owe Arnoldsson; tel. 0371-521 00, e-post owe_arn@hotmail.com, för att underlätta de praktiska arrangemangen, fika m.m.

Vill du komma redan på fredagskvällen och önskar övernattning på Backa Loge (vandrarhemsstandard) kontakter Du Christina Andersson; tel. 0346-613 42 eller 0705-84 24 20, e-post unikaboxen.nygard@telia.com.

Årsavgiften för 2009 och därefter

Årsavgiften för år 2009 är oförändrad, 100 kr, och frivilligt att betala för dem som har rapporterat om lommar för år 2008. Som kriterium för medlemskap gäller alltså betald årsavgift eller att man rapporterat under närmast föregående år - men naturligtvis helt fritt att göra både och. Årsavgiften betalas in på postgiro 123 14 65-4, **och var noga med att ange namn och adress på inbetalningskortet.** Varje år betalas det in några medlemsavgifter där vi inte kunnat spåra avsändaren.

Däremot föreslås att årsavgiften höjs till 125 kr fr.o.m. 2010. Vi har nu haft samma årsavgift sedan 2001, samtidigt som kostnaderna för att hålla basverksamheten såsom sammanställning av rapporter och LOM-Hört, portokostnader i samband med utskick m.m. har ökat. Under de senaste åren har de inbetalda årsavgifterna i stort sett balanserat dessa kostnader, men för att vi även framöver skall kunna driva basverksamheten utan ekonomiska tillskott från andra håll behöver vi tyvärr höja årsavgiften. Vi hoppas på förståelse för detta.

VÄLKOMMEN till årets LOM-inventeringar

Vi står nu inför den 16:e arbetssäsongen inom Projekt LOM. Även om det fortlöpande har skett en förbättring av kvalitén på rapporteringen kan det återigen påpekas att även om Projekt LOM bygger på frivillig medverkan av amatörer kan vi inte ge avkall på kravet att beräkningsunderlaget för bedömningar av häckningsframgången måste hålla professionell standard. Det finns anledning att ännu en gång upprepa några punkter som "klippt och klistrats" från tidigare år, tillsammans med några påpekanden för er som rapporterar via SVALAN:

De vanligaste bristerna i rapporteringen är följande:

- Ingen uppgift om ungaras storleksklass. Missas ganska ofta i rapporteringen via SVALAN, där denna information måste skrivas in i kommentar-kolumnen, men av och till också i de rapporter som skickas in via e-post eller "postverks"-post.
- Det skulle vara till stor hjälp vid utvärderingen av rapporteringen via SVALAN om aktuellt alternativ under "aktivitet" konsekvent redovisades, speciellt när det är fråga om ganska "höga" häckningskriterier.
- När det finns flera par häckande i samma sjö saknas ofta information om hur antalet ungar fördelas mellan olika par. Det räcker inte med att rapportera till exempel 3 par med 4 stora ungar (storleksklass IV); för att kunna använda informationen i beräkningsunderlaget för häckningsframgången måste vi även veta hur ungar fördelades mellan de olika paren (i det här exemplet kan ju fördelningar vara 1+1+2 ungar, 0+2+2 ungar eller kanske rentav 0+1+3 ungar).
- Det har också visat sig att en del som rapporterar via SVALAN inte lägger in "negativa" besök vid en smålomstjärn eller storlomssjö; t.ex. om man noterat ruvande fåglar under våren-försommaren men inte ser några lommar alls vid ett nytt besök senare under sommaren. Utvärderingen av rapporteringen blir både lättare och mer korrekt om besök med negativt utfall läggs in – *och se till att du på SVALAN även kryssar i rutan för "eftersökt – ej återfunnen" alldeles till höger om kommentar-kolumnen* (annars kan det hända att obsen sorteras bort vid den lokala eller regionala redigeringen av rapporteringen).

Som vanligt bifogas med det här utskicket bland annat inventeringsblanketter och handledning inför årets inventeringar. Materialet kan även hämtas hem via hemsidan.

VÄLKOMMEN TILL LOMSJÖARNA OCH ÅRETS INVENTERINGAR!

”I svenska lomvatten”

Strax före jul släpptes boken en bok om lommar, med titeln ”I svenska lomvatten – myter, minnen, möten och manér” och utgiven av Sveriges Ornitologiska Förening. Mats Eriksson, Bosse Haglund och Janos Jurka delar på författarskapet, och Bosse och Janos har också försett boken med ett förnämligt fotomaterial. Här kan man dels läsa om personliga upplevelser av storlommen och smålommen (som en försmak till vårens och sommarens lommöten), dels få en sammanfattning av det aktuella kunskapsläget för de två lomarterna. Vi vet att flera medlemmar redan har köpt boken, men för dig som inte har gjort det finns möjlighet att köpa den genom Naturbokhandeln (se annonsrutan) eller Bokus.

I svenska lomvatten
– myter, möten, minnen och manér

Mats O G Eriksson
Bosse Haglund
Janos Jurka

I svenska lomvatten

Two of the world's five loon species breed in Sweden. The Great Loon breeds in large clearwater lakes while the Small Loon chooses small myrsjöar. Both species are found throughout the country even though the Small Loon is more common in southern Sweden.

I alla tider har lommar fascinerat människan och blivit föremål för myter.

Lommen var fågeln som, genom att behärska både luften över vattenytan och världen under den, fick symbolisera olika nivåer av medvetande, även hos oss.

I vår del av världen är det nog bara vargen som genom sina läten kunnat sätta vår fantasi i rörelse som just lommar.

Både Janos Jurka och Bosse Haglund har blivit ”lomtagna”, Janos av smålommen och Bosse av storlommen. I denna bok får vi följa med dem ut till lommar.

Deras kärleksfulla skildringar kompletteras av Mats Eriksson, som är biolog och som sysslat med lommar i många år.

248 kronor i Naturbokhandeln, 0485-44440

Färgringmärkta smålommar från Finland

Kalevi Eklöf, som sedan många år arbetar med smålom i Finland, bedriver sedan några år ett projekt där smålommar förses med en färgring och en individuell bokstavs-/sifferkombination (se bilden). Tills dags dato har ungefär 80 fåglar, fångade i olika delar av Finland, försetts med färgringar. Från Sverige finns ett återfynd från Mälaren i augusti 2006.

Alla observationer och avläsningar är naturligtvis välkomna. Ringarna kan till exempel läsas av på ett foto taget med teleobjektiv om fåglarna flyger förbi på nära håll, eller om en fågel visar tarsen medan den putsar sig liggande på vattnet. Utöver bokstavs-/sifferkombinationen är det också viktigt att notera ringens färg och om den är placerad på vänster eller höger ben.

Meddela eventuella observationer till Pertti Koskimies, Vanha Myllylammentie 88, FIN-02400 Kirkkonummi, Finland; tel och fax +358 98 135 946, mobil +358 40 7216 764, pertti.koskimies@kolumbus.fi. Det är helt OK att svara på svenska.

Färgringmärkt "kaakkuri". Foto: Kalevi Eklöf

Finländsk hemsida om lommar

Kalevi Eklöf har också tagit fram en hemsida om lommar i Finland, mest om smålommen men även en del om storlommen, och väl värd att besöka även för dig med inga eller ytterst begränsade kunskaper i finska, www.kaakkurihuuto.fi. Fina bilder, instruktiva kartor över återfynd av lommar (av båda arterna) som ringmärkts i Finland m.m.

Föredrag om lommar

Naturligtvis skall vi dela med oss av de kunskaper och erfarenheter som vi tillsammans har byggt upp under 15 års arbete, så att detta kan komma till nytta i det praktiska fågelskydds- och naturvårdsarbetet; inte minst mot bakgrund av att huvuddelen av de häckande bestånden av både storlom och smålom i Europa (utanför Ryssland) häckar i de nordiska länderna och att de insatser som vi gör här kan vara avgörande för de två arternas framtid i ett internationellt perspektiv.

Som en del i det här arbetet vill vi gärna medverka med föredrag och liknande aktiviteter i större omfattning än under tidigare år. Vi tror att detta kan vara ett bra sätt att göra vårt arbete mera känt i "Naturvårds-Sverige", att etablera nya personliga kontakter, och förhoppningsvis också engagera fler personer i inventeringsarbetet. Vi kan erbjuda föredrag på olika nivåer, med varierande innehåll och längd och anpassat till önskemål och målgrupper, t.ex.

- Ganska sakligt hållna redovisningar och översikter om trender, bevarandestatus och åtgärdsbehov för de olika lomarterna, primärt i ett svenskt perspektiv.
- Mer översiktliga presentationer om lommarna biologi och häckningsmiljöer, skillnader i ekologi mellan storlommen och smålommen m.m.
- Problematiken kring miljögifter, primärt kvicksilver.
- Lommarna i myter och folktro.
- Exkursioner till häckningsmiljöer för storlom och/eller smålom.
- Information och "utbildning" om inventeringsmetodik, gärna kombinerat med exkursion.

Vi debiterar en självkostnad som svarar mot utlägg för resor, logi och liknande, oavsett vem som är arrangör. Normalt ställer vi upp utan arvode när det gäller arrangemang av ideella

föreningar, och om det inte gäller åtaganden av mer omfattande karaktär (t.ex. över flera dagar eller vid upprepade tillfällen).

Är Du intresserad av att engagera oss för en programpunkt i Din förening är Du välkommen att kontakta Mats Eriksson; tel. och fax. 031-94 87 91, mobil 070-609 94 33, e-post eriksson.tommered@telia.com.

Lommar och vindkraft

Vi har under det gångna året fått frågor om lommar och vindkraft, både från enskilda medlemmar och från handläggare på kommuner och länsstyrelser. Hittills har den förhärskande inställningen varit att påverkan på fågelfaunan mestadels är försumbar, men erfarenheter från senare år visar att den bedömningen måste revideras. I vår del av världen är det väl kollisionerna mellan vindsnurror och örnar utefter den norska kusten som fått mest uppmärksamhet, men liknande incidenter har också rapporterats från andra håll. Tveklöst är storvuxna rovfåglar klart överrepresenterade i den statistik som finns om kollisionsskador. För andra fågelgrupper kan det vara störningar och miljöförändringar kring vindkraftsanläggningarna som är mer problematiska, både att upptäcka och hantera. Således gäller den här typen av påverkan på lommar, kan man med ledning av norska inventeringar inte utesluta att smålommen undviker häckningsplatser i närområdet kring nyanlagda vindsnurror (men underlaget är för litet för tillåta säkra slutsatser).

Även om det är få av oss som ifrågasätter vindkraftsutbyggnaden i stort, tycker nog flertalet att man ändå skall ta hänsyn både till natur- och kulturvårdsvärden. I det sammanhanget kan det finnas anledning att man lokalt bevakar förekomsten av lommar och andra fågelarter när det finns möjlighet att yttra sig om placeringen av nya anläggningar, t.ex. i samband med den kommunala beslutsprocessen. Man kan också ställa mer långgående önskemål om vad som skall redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) och kompletterande fältstudier (om det behövs) än vad många av oss känner till.

Vad gäller lommar har vi hittills begränsad information om hur de kan påverkas av en omfattande utbyggnad i närområdet kring häckningssjöarna och fiskevattnen. I Skottland har man föreslagit att en buffertzona på 1 km kring häckningsplatserna bör undantas från vindsnurror, och i avsaknad på egna data är det vår uppfattning att man vi tills vidare skall använda sig av de skotska rekommendationerna. Vidare bör man undvika att placera vindsnurror i flygvägarna mellan smålommens häckningsplatser och fiskevattnen. Kan man inte strikt tillämpa 1 km-rekommendationen bör man i en MKB ändå ta ställning till dessa rekommendationer och redovisa goda argument när man anser sig inte kunna följa dem.

Ofta är det inte möjligt att göra några säkra bedömningar om förekomsten av lommar (eller andra fågelarter). Även om vi över åren har byggt upp en ganska omfattande databas med uppgifter om häckningslokaler för de båda lomarterna så är den inte tillnärmelsevis heltäckande. Man bör därför kunna ställa krav på kompletterande fältarbeten i samband med MKB-arbetet. Detta kan exempelvis innefatta att man besöker alla tänkbara häckningslokaler (smålomstjärnor såväl som storlomssjöar) inom 1 km kring de föreslagna lägena och gör en fullständig inventering (med 3-4 besök under häckningstid) enligt den handledning som gäller för projekt LOM. För smålommens del kan det också behövas kompletterande fältarbete för att kartera aktuella fiskesjöar.

Det kan tyckas som att detta är att ställa för stora krav, som kan förhindra eller fördröja en i grunden positiv miljöinsats. Då skall man komma ihåg att i ett bredare geografiskt perspektiv finns det gott om energimässigt bra lägen med liten eller ingen intressekonflikt med naturvården – naturvårdshänsyn behöver inte stå i konflikt med ambitiösa mål vad gäller vindkraften – det är till största delen en fråga om att undvika olämpliga placeringar. För de

arter som i likhet med lommarna speciellt skall beaktas enligt EUs Fågeldirektiv kan man ställa speciella krav på att undvika försämringar och störningar.

Till sist, vi behöver bättre på våra kunskaper om hur lommarna påverkas och reagerar när man bygger vindsnurror i närheten av häckningsplatser och fiskevatten. För att på sikt kunna bedöma om lommarnas häckningsresultat påverkas vill vi därför bygga upp en databas med uppgifter om vindkraftverk kring häckningsjöar och fiskevatten. Här hoppas vi på en medverkan från alla rapportörer, och att de av er som har besöker lomvatten med vindkraftverk belägna inom synhåll från sjön, eller med kännedom om vindsnurror belägna i flygstråken mellan häckningstjärnar och tänkbara fiskevatten för smålommen, hjälper till genom att fylla i en blankett med uppgifter om bland annat antalet vindsnurror och avståndet till dem från lomsjön. Enkätblanketten finns med i det här numret av LOM-Hört, och den kommer även att läggas ut på föreningens hemsida.

Efterlyses – ansvarig för LOM-arrangemang

Vi får av och till förfrågningar eller önskemål från olika medlemmar om att anordna något slags arrangemang kring lommarna. Önskemålen kan variera från ganska strikt hållna redovisningar och diskussioner i seminarieform till mer informella möjligheter till kunskapsinhämtning, social samvaro och exkursioner. Vi försökte som ett svar på dessa önskemål att arrangera ett seminarium i oktober, men detta måste tyvärr ställas in på grund av för få anmälningar. Men i efterhand har ett antal personer hört av sig om att den aktuella tidpunkten inte passade, man ville se ett längre arrangemang (kanske över två dagar) om det skulle lönat sig med en längre resa genom landet, hellre ett möte med möjlighet att besöka häckningsplatser för de två lomarterna m.m.

LOM-föreningens dilemma är att vi är en ganska liten förening och att vi är spridda över hela landet. Var man än placerar ett arrangemang blir det långa resvägar för de allra flesta. Dessutom innebär anordnandet av ett möte ganska mycket merarbete. Samtidigt finns det utan tvekan ett önskemål om att någon form av arrangemang anordnas med jämna mellanrum

Det finns därför en "ledig befattning" – inom styrelsen eller som adjungerad – för en person som är intresserad av att anordna ett LOM-arrangemang varje eller vartannat år, på varierande platser i landet. Personen ifråga skall vara beredd på att också ansvara för alla praktiska detaljer (plats, lokal, anmälningar, ekonomi m.m.), men mycket av detta ofta kan lösas på ett ganska smidigt sätt om man gör arrangemanget tillsammans med t.ex. en lokal eller regional krets eller förening inom Naturskyddsföreningen eller Sveriges Ornitologiska Förening, eller genom Studieförbundet. Tanken är således att den intresserade personen skall vara "självgående" och arbeta helt självständigt med sitt uppdrag – i samråd med ledningen för Projekt LOM. Naturligtvis ställer vi från ledningens sida upp genom att medverka med föredrag m.m.

Ett LOM-arrangemang kan vara av väldigt varierande karaktär. Utöver mer traditionella föredrag och bildvisningar kan man t.ex. fundera över tips och träning på hur man tar bra bilder i lommiljöer och på lommar, teckning och målning och mycket annat. Och som sagt, exkursioner i lommiljöer har efterfrågats vid upprepade tillfällen. Här finns utrymme för innovativa och okonventionella idéer för den intresserade.

Är Du intresserad – hör av dig till Henrick Blank; tel. 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se.

LOM-Föreningens styrelse

- Henrick Blank (ordf.), Västra Storgatan 33 A, 553 15 Jönköping; tel. 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se
- Jenny Pleym (sekr), Tyvik 1, 511 74 Skephult; 033-35 30 13, Jenny.Pleym@boras.se
- Karen Lund (kassör), Oxtorgsgatan 12 D, 575 38 Eksjö; tel. 0381-140 11.
- Owe Arnoldsson, Arnåsholm, 330 26 Burseryd; tel. 0371-521 00, 0485-441 15, owe_arn@hotmail.com
- Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com.
- Peter Lindberg, Zoologiska inst., Box 463, 405 30 Göteborg; tel. 031-773 36 42, 070-209 23 15, peter.lindberg@zool.gu.se
- Uno Skog, Herrhagsvägen 221, 791 76 Falun, tel. 023-100 48, uno.skog@spray.se